

In: Vallási Néprajz 14.

Az uni hírszó öröksége
Simén Domokos emlékére

IDÉZZÜK SZELLEMÉT...

Bazca Kiadó, Budapest, 2008

SIMÉN DOMOKOS

Történelem vagy legenda?

A csíksomlyói pünkösdi búcsú eredetéről

A csíksomlyói kegytemplom és ferences kolostor minden év pünkösdi szombatján és első napjára is átnyúlóan, immár földrészekre is kiható Mária-búcsú színhelye. Híressé tette a templomot a benne levő csodatevő, ún. könnyező Mária szobra, ölében a kis Jézussal.¹

Orbán Balázs² még 20–30 ezer katolikus búcsús jelenlétéről tesz említést, ma már 200–300, sőt egyesek szerint talán 400 ezer embert is meg lehetne számolni ez alkalommal. „Koldus és királyfi”, magyar és csángó, távoli földrészek lakói, a hazai és külföldi nem katolikus magyarok, sőt nem csak magyarok találkozóhelye is a csíksomlyói pünkösdi búcsú. A világon élő magyarok legnagyobb létszámú találkozója ez az alkalom.

A történelem folyamán kialakult szertartásrendje csak annyiban változott meg, hogy az ünnepi és a vallásos színhely ma nem a ferencesrendi templom, hanem a felette levő Somlyóhegy nyergét övező fenyves tisztásán tartják meg a búcsú fénypontját jelentő ünnepséget. Házigazdák a ferences barátok; a katolikus egyház magas tisztségeit betöltő vezéregyéniségei közül hívják meg a vendégszónokot. A búcsú az

¹ Csíksomlyó a Székelyföld Rómája. Székely Útkereső – Irodalmi és Művelődési Folyóirat Kiadása. Székelyudvarhely 1998, 9–10.

² Orbán Balázs: Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismereti szempontból. Pest, 1868, II. 5.

előre megállapított és a médiában közölt program szerint ma már akadálytalanul megy végbe. A rendet a „confraternek”³ és az arra előre kiválasztottak vigyázzák. A felvonulási menetet a gyergyóalfalviak indítják a hagyomány szerint. A legnagyobb érdem gyalog, templomi zászlóval és kereszttel, Mária-énekeket zengve, csengetve, a helyi plébános vezetésével rendezett sorokban menni a búcsúra. Az így érkező „keresztalja népet”⁴ a somlyói templom előtt fogadják. Csodálatos a búcsún levő rend és fegyelem komolysága, a hullámozó, meg nem szűnő áhítatos tömeg zarándoklása, éneklése. (Csak zárójelben kívánom megjegyezni, hogy az egyre duzzadó létszám, nemcsak zarándoklók, hanem ünneplő és találkozássra jött sokaság a régi rend lazulásának jeleit kezdi mutatni.) A búcsúról mindenki zöld nyírfaággal a kezében tér haza.⁵

Minden búcsúnak van kezdete, oka és története, így a csíksomlyóinak is. A katolikus források szerint 1727-ben, a kolozsvári Pál jezsuita atya volt az, aki az akkori pünkösdi búcsú alkalmával – mint ünnepi szónok – a búcsú eredetéről, okáról és kezdetéről először beszélt. Szerinte az ok, az eredet és a történelmi időben a kezdet a kolozsvári jezsuiták Domus historiájában van megírva, amit ez alkalommal ismertetett, és a ferencesek kérésére megengedte, hogy a kolozsvári jezsuiták Domus historiájából Péterffy Domokos atya kimásolhassa, és a csíki szerzeteseknek hazahozhassa azt. (Nem az én tisztségem annak eldöntése, hogy volt-e Domus historiájuk abban az általa idézett korban a kolozsvári jezsuitáknak, és ha volt, a történet megvolt-e abban.)

Kolozsvári Pál atya szerint a búcsú eredete, oka, kezdete és története a csíksomlyói templomban levő csodatevő Mária-szobor és János Zsigmond fejedelem köré van csoportosítva. Ezt a történetet azóta elismertnek és hivatalosnak tartja mind az egyházi, mind a világi történet-

³ Confrater: magyar értelmezése a latin szónak, jelentése: hivataltárs, tisztárs, oltártestvér. Egyháztársulatok keretében áhítatos célokra való szabad egyesülések. A csíksomlyói templomhoz 10–15 családot confraternek neveztek-választottak, kiknek a város életében is előjogaik voltak. A cím, ill. a tisztség öröklődő.

⁴ Keresztalja nép: Máriás zászlóval, keresztet vive, 4–6-os sorban, egy községből való somlyói búcsúra zarándoklók

⁵ A hagyomány úgy tartja, hogy a győztes csata után hazatérve a zöld nyírfaág lengetésével adták hírül az itthoniaknak győzelmüket. A győzelem jelének tartják.

írás. (Egyháziak: Péterffi Károly, Losteiner Leonard, Patrik János, Veres Lajos és mások; a világiak közül először érdemlegesen Cserei Farkas írt róla.)

A csíksomlyói búcsú történetét és eredetét Cserei Farkast idézve, dr. Endes Miklós csíki származású történész így adja elő.⁶ „A székelyek, amióta a scythiai pogányságból kitértek, mindenkor a sok rendbeli bajok, veszedelmes idők és a fejedelem változása között is az igaz hitben megmaradtak. Elfajulván tőle a Blandrata György dögletes tudománya után az ifjú János király arra vetemedik, hogy már becsülete sem volt előtte senkinek, hacsak szentháromságtagadó nem volt, végzést is írva az 1566. esztendőben, Szent András napján, hogy az erdélyi birodalomban mindenek Blandrata Györgytől függjenek, s a tőle választott papoktól hallgassanak, akik pedig ezeket háborítanak, mint hitetlenek, úgy büntetődjenek. E végzés mellé nem akarának állani a csíki székelyek; kerülgeti őket János király ígéretekkel s fenyegetésekkel is, de úgy sem mehetne semmire velük; felmérgelődék azért, s a következő 1567. esztendőben sok fegyveres népet bocsáta rájuk, hogy erőszakosan kitérjenek az igaz hitből. Vala (Gyergyó-) Alfaluban egy buzgó lelkű, istenfélő megyés pap, István nevű. Ez jobban is febuzdítá állhatatosságra a népet. Elszánák magukat, vagyonukat és életüket a régi szent hitüknek az oltalmára [...] Azt végezték, hogy ilyen utolsó veszedelemben, az egész nép fejenként [...] e szent képhez gyülekezzenek (ti. a Mária szoborhoz), s egy szívvel-lélekkel könyörögjenek az Istenhez, hogy [...] tekintse őket ilyen nagy szükségükben [...]. Egybe is gyülekezvén [...]. Mire megérkezik azonban, hogy Udvarhely felől nyomulnának feléjük a hadak, ennél fogva kiválogatták maguk közül valaki csak fegyvert foghatott, s rendbe állították őket [...]. A fegyveres nép hasonló kép imádkozva, eléje kezd vonulni János király hadának. Szembe találkozáván, fegyverre kele közöttük a dolog [...], felülfordulának a csíkiek, s a király hadának jórészét levágták, s a többi nyakra-főre visszazalada. Elvégződván a verekedés, visszafordulának hazafelé a csíkiek, s amikor közelgettek volna a klastromhoz, eléjük ment

⁶ Csíkszentsimoni Endes Miklós: *Csik-, Gyergyó-, Kászonszékek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig*. Budapest 1937, 67.

az otthon maradt nép, kimondhatatlan örömmel fogadták egymást, s együtt zengő dicséretekkel a templomba sietének, hol a nagyhatalmú Szűznek a szép képe előtt hálát adának az Úristennek, hogy őket az igaz hit üldözőitől megmentette. Történék a dolog 1567-ben pünkösöd szombatján. Annak emlékezetére most is minden esztendőben azon napon egybe-gyűlnek oda, de nemcsak Csikból.”

Csereinek ez a tudósítása hiteles és elfogadott történelmi tényé vált anélkül, hogy a 16. századot ismerő és értő történészek bírálat alá vették volna az ismertetést. Ez a történet első hallásra is kerek egésznek, megszerkesztett elbeszélésnek látszik. Azonban a benne foglalt ellentmondások azt bizonyítják, hogy egy későbbi kor, a 18. század felfogását vetítik vissza a 16. századra.

Az idézett történet hitelességét rontják és kétségesé teszik az alábbi 12 pontba foglalt fontosabb ellentmondások, melyeket a következőkben ismertetek:

1. Nem a Blandrata „dögletes tudománya” az oka annak, hogy a katolikus egyház már 1550-ben az evangélikusba ágazott, később a reformátusba, hiszen ez időben a fejedelem még gyermek, és Blandrata még nincsen Erdélyben.

2. 1556-ban kezdődik a Dávid Ferenc-i „útkeresés” ideje, de valószínűsége és törvényesen az országgyűlés nyilvános szentháromság-tagadást nem ismer.

3. Az 1556-os Szent András-napi „végzés” szövegének a végén világosan meg van nevezve, hogy az az ortodox egyház papjaira vonatkozott. Szeretném kiemelni azt, hogy ez a „végzés” nem kiirtani akarta a betelepülő és már itt lévő románság vallását, hanem babonáikat akarta „keresztényibbé” tenni. Ezt igazolja az a tény is, hogy a fejedelem Lámkeréken egy házat adományozott az ortodox püspöknek a következő indoklással: „az Isten igéjének nemzete közti munkásságáért.” Megjegyezni kívánom, hogy a román történészek ezt az országgyűlési végzést másként értelmezik.

4. Az András-napi végzés nem vonatkozhatott a katolikuságra, mert az törvényesen bevett és így védett vallás volt, és a csíkiek sem

voltak román nemzetiségű ortodoxok.

5. Az 1562-es székely felkelés utáni segesvári büntető, megtorló rendelkezések nemcsak a csíkiakra voltak fenyegetőek, ahol 6 család 210 jobbággyá minősített székely telkét kapta adományba, hanem az egész székelységet sújtotta, a főbceket sem kímélve, hisz szárhegyi Lázár István és homoródszentpáli Kornis Mihály másokkal együtt 1564. június 30-án is a börtönben voltak. János Zsigmond sem szép szóval, kedvezményel, sem fenyegetéssel nem „*kerülgette*” a csíkiakat katolikus válásuk miatt.

6. Egyetlen egykori történeti forrás vagy adat sem említi azt, hogy a „*felmérgeződött unitárius fejedelem*” 1567-ben „*sok fegyveres népet*” bocsátott volna Csíkra azért, hogy a katolikus vallásból az unitáriusra kényszerítse őket. Még az ellenségei sem tudnak róla semmit. Itt kívánom leszögezni azt a tényt, hogy az unitárius vallásról csak az 1568. évi tordai országgyűlést követően beszélhetünk; mint „*recepta religióról*”, a bevett vallás egyházáról az 1571. évi marosvásárhelyi országgyűlés végeztése után lehet csak szó. Tehát 1567 pünkösdjén sem unitárius vallás, sem unitárius egyház, sem unitárius fejedelem nem volt. Így csak legendának kell tartanunk 1567 pünkösdjén János Zsigmondnak a csíkiaknak a katolikus vallásról az unitáriusra való fegyveres áttérítése kísérletét.

7. A gyergyóalfalvi István nevű pap kiléte sem bizonyított. Az egykori írások egész Gyergyóban két névtelen plébánosról tesznek említést, a helység megnevezése nélkül. Feltételezem, hogy Gyergyószentmiklós és a Lázárok szárhegyi kúriája nem volt pap nélkül. Megemlítem, hogy egy sírkő van Gyergyóalfaluban, „*István pap*” felirattal, de ez egy későbbi, utólagos alkotás, annak bizonyítására, hogy ő volt, és ezért az elsőség az alfalusiakat illeti meg a búcsúkor.

8. Az egész nép „*fejenkénti felkelés*”-re vonatkozó parancsát egy egyszerű pap abban az időben nem adhatta ki a székely törvények szerint. Azt csak a szék kapitánya vagy a fejedelem (rajta keresztül) adhatta ki, másként a lázadás bűne állt volna fenn, mint 1562-ben. Ez időben Csíkszék kapitánya és bírója a csíkszentkirályi András Márton és Péter volt, akik katolikus létükre is János Zsigmond hűséges emberei voltak. A Báthori-Bekes összecsapáskor az unitárius Bekes pártján való állásért kellett elmenekül-

niük Erdélyből. Ők tehát fejenkénti felkelésre parancsot nem adhattak.

9. Nem hiszem, hogy a búcsúra a templomi zászlók mellett fegyverrel mentek volna.

10. Időbeli lehetetlenségnek tartom azt, hogy a már Udvarhely felől nyomuló fejedelmi hadról tudomást szerezve fel tudták volna „*verni*” Csíkot, Gergyót, a fegyverforgatókat kiválasztani, Mária lábánál imádkozni, hadrendbe állani és a Nagyerdőn lévő „*Lónyuggatóhoz*” a tetőre kivonulni, csatarendbe állani.

11. Azt, hogy a csíkiak levágták volna a fejedelmi sereg nagy részét, és ennek sem a büntetést, sem a megbocsátást illetően semmi nyoma nem maradt, még a kort alig ismerők sem tudják elhinni.

12. A búcsú kezdetének minden forrás pünkösd szombatját teszi, mikor a csíki és a gyergyói katolikusok a fejedelmi sereggel megküzdve, győztek, megvédve így vallásukat és egyházukat.

Más búcsúk látogatottságával összevetve a csíksomlyóit, mely országrésznyi népet mozgat meg, valami mélyebb, másabb magyarázatot kell sejtenuk. Magukénak tekintik a magyarul alig tudó csángók, kik napokig gyalognak, a kászoniak, a háromszékiek is, nemcsak a csíkiaké, gyergyóiaké a búcsú. A magyarázatát a hagyományban látom.

Eszerint régen, a pogány korban, a Somlyó hegyén a Napistennek a kultusza volt. Most is az ősi, régi búcsúsok napkeltére kimennek a hegyre, hogy a napfelkeltét ott lessék meg, mert „*sehol olyan sokáig nem lehet a napba nézni, mint ott*”, a hagyomány szerint. Néha látható a napban „*Babba Mária*”, a „*Napkirálynő*”, „*Mária, a napba öltözött Asszony*.” Az elmúlt évben még a kegytemplom egy oldalbenyílójában láttam azt a két kerek követ, melyet a Somlyó hegyéről hoztak le, rajta ugyanaz a nap jele volt bevésve, mint a székely kapuk faragásán (alsócsernátoni-csíkszeredai múzeum, a máréfalvi kapuk, stb.)

Összefoglalva az idézett történetet és a vele kapcsolatos észrevételeimet, meg kell állapítanom azt a kétségesnél is erősebb bizonyosságot: a legendák földjén egy legendának született János Zsigmond és a csíksomlyói Mária bátorította és segítette csíkiak lónyuggatói harca. A legenda születésére bátorságot és alkalmat adott a Rákóczi Ferenc szabadságharcának leverése utáni ellenreformáció; nemcsak legendákkal,

hanem osztrák katonák erőszakosságával is sok protestáns helységben győzelemre vitték egyesek a bárói és a grófi címüket.

Ehhez a legendához más változatok is csapódtak hozzá, melyekről a dr. Dankó Imre prof. tiszteletére, a Magyarországi Református Egyház keretében működő Doktorok Kollégiuma Vallási Néprajz Szekció által kiadásra kerülő könyvben bőven írtam. Csak röviden akarok megemlékezni arról, hogy „*János Zsigmond akkori hadával Szentegyházát is felégették és elpusztították.*” János Zsigmond azért mérgeledhetett fel egy évvel hamarabb, 1566-ban, mert küldött gr. Mikesnek, Csík vármegye főispánjának (!), egy változat szerint négy „*új csemetét*” (unitárius papot), hogy azokat ültesse el és öntözze, hogy az új vallás kikeljen. Mikes nyakig beültette a földbe, öntözte, és „*visszaírta a fejedelemlennek, hogy a csíki éghajlat miatt kifagytak.*” Egy másik változat szerint „*a két Homoród és Nyikó menti »unitáriusok« 2 000-en írták*” alá a toborzási ívet, és ők támadtak, őket verték meg a csíkiak. Sajnálatos, hogy mindezek a „*tol-dalék-legendák*” is nyomdafestéket láthattak, és az 1998. évi búcsú alkalmával a Duna TV is világgá szórta azokat.

Talán túl hosszasan tárgyaltam a csíksomlyói búcsú történetét a megjegyzéseimmel, de az volt a szándékom, hogy felkeltsem mindnyájukban azt a kérdést, hogy elhiggyük-e vagy legendának tartjuk a történetet? A történelem nem a hit, hanem a tények bizonyossága!

A tények a következők (7 pontba szedtem a lényegesebbeket):

Sehol egyetlen írásos feljegyzést sem találtak eddig róla, csak a 18. században.

A csíksomlyói búcsú eredete sokkal régebbi 1567-nél. Az első írásos említése a búcsúnak az 1444. január 27-én IV. Jenő pápa által kibocsátott bullában van. Eszerint „*a híveknek nagy tömege szokott összegyűlni ájtatosságnak okából és gyakorta nem szűnik meg odaözönlenni.*” A pápa mindazoknak akik a somlyói szent Ferenc rendi kolostor Szűz Mária tiszteletére szentelt templomát Sarlós Boldogasszony napján „*estétől másnap estig látogatják, és a javításra adakoznak, a rájuk kiszabott vezeklésből hét esztendő elenged.*” Az időben egy másik Mária-szobor állott ott. A mostani pater Losteiner történetíró szerint a mohácsi vész után szállt alá az égből, hogy Csíkot a terjedő pogányságtól – értsd pro-

testantizmustól – megvédje. Tehát a búcsú kezdetének ideje, oka nem ismert, így János Zsigmondra nem vonatkoztatható „*emlék*” vagy „*emlékeztető*” az.

Minden forrás pünkösdi szombatjára teszi a búcsú idejét. Az erről írók különböző korszakban három évszámot jelölnek meg. Leonard Losteiner 18. századi szerzetes az 1556. évre időzíti a történetet. Ekkor János Zsigmond még nincsen itthon, 1556. október 22-én érkezik haza Lengyelországból.

Az 1559. évre hivatkozik a Révai Lexikon, Orbán Balázs és mások, valamint a templomkertben levő Nepomuki Szent János kápolna oldaláról a templomba került, majd onnan is eltűnt emléktábla, melynek ez a pontos másolata: EMLÉKEZETÉRE AZON GYŐZELEMNEK, MELYET 1559-BEN PÜNKÖSD SZOMBATJÁN EZEN A HELYEN NYERT IFIBB JÁNOS SIGMOND KIRÁLY HADA ELLEN AZ MAGA SZ(ENT) HITÉT VÉDELMEZŐ SZÉKELY NÉP. EZEN ALKOTMÁNYT EMELTE SEP(SI)SZ(ENT) IVÁNYI LIBER BÁRÓ HENTER ANTAL AZ KRISZTUS RENGYÉNEK ARANY KERESZTES VITÉZE, AZ APOST(OLI) KIRÁLYI ÉS CSÁSZÁRI FELSÉG ARANY KOLTSOS HÍVE ÉS NEMES ANYA UDVARHELY SZÉK FŐ KIRÁLY BÍRÓJA 1817. Az „*ezen a helyen*” azt jelenti, hogy oda, a Lónyuggatóra volt készítve, de nem találták azt a helyet. Így került a kis kápolna külső oldalára akkor.

Ez évben Izabella, János Zsigmond anyja még él, Izabella nevében János Zsigmond írta alá 1558-ban Csíkszereda várossá nyilvánításának adománylevelét.

A harmadik időzítés – az utolsó –, 1567 az említett kis kápolnácával szemben egy kőoszlopon olvasható, amely a következő szöveggel ma is áll: EMLÉKEZETÉRE ANNAK A KÉT CSATÁNAK, MELYET A CSÍKI SZÉKELYEK VÍVTAK ÖNVÉDELMI HARCUKBAN A TOLVAJOSTETŐN. EGYIKET GYŐZTESEN MEGNYERTÉK JÁNOS ZSIGMOND FEJEDELEM TÁMADÓ HADA ELLEN 1567 MÁJUS 17. A MÁSIKAT ÁRULÁS FOLYTÁN ELVESZTETTÉK ALI BASA BETÖRŐ TÖRÖK TATÁR HADÁVAL SZEMBE 1661 OKTÓBER 21. Az 1567. esztendőre való időzítés a kegytemplom bejáratánál, egy oszlopon így olvasható: A CSÍKI ÉS GYERGYÓI NÉP 1567-BEN

PÜNKÖSD SZOMBATJÁN FEGYVERREL VÉDTE MEG HITÉT JÁNOS ZSIGMOND HADAIVAL SZEMBEN, ENNEK EMLÉKÉT ŐRZI A PÜNKÖSDI BÚCSÚ.

Megvallom, az késztetett arra, hogy évekig foglalkozzam a csíksomlyói búcsúval, hogy a János Zsigmond elleni képzelt és az Ali basa török tatár hadai elleni valóságos harc közé egyenlőségjelet tettek. A valóságos csata megtörténtében kételkedtek írásaikban Török Tamás unitárius és a csíki Fodor Sándor katolikus író, Csíkszereda egyetlen díszpolgára is.⁷

A három különböző év (1556, 1559 és 1567) egyazon történettel kapcsolatban az esemény valódiságát kizárja.

1. A vallásterjedés és -terjesztés János Zsigmond-i módszere határozottan le volt szögezve: „*Nem fegyverrel és erőszakkal.*” „*Az Isten ígéje szabadon hirdettessék, mert a hit Isten ajándéka, ez hallásból lészön, mely hallás Istennek ígéje által vagy.*” A Hitvallás és Védíratban 1567-ből kelteztve ez áll: „*a szentírásban sehol sem olvasták, hogy Isten ígését és a vallást tűzzel-vassal kelljen terjeszteni. Krisztus országa népe és annak áldozata önkéntes, fegyverrel és fenyegetéssel az evangélium elfogadására nem kényszeríthető, önként engedelmeskedik az.*” Írhattak volna-e ilyent, ha a lónyuggatói csata megtörtént volna? Nem!

2. A Nepomuki kápolna mellett levő egy másik kőoszlopon a következő szöveg és évszám is valamilyen magyarázatot ad a búcsúra látogatók gyarapodására vonatkozóan: AZ (...) MEGKEZDETT PÜNKÖSTI BÚCSÚJÁRÁSUNK EMLÉKÉRE ÁLLÍTOTTÁK A HÁROMSZÉKIEK 1882.

3. A székelyudvarhelyi fejedelmi vár parancsnoka ez időben a székely autonóm törvényeket és szokásokat gyakran erőszakosan is megsértő, hithű katolikus vallású Telegdi Mihály volt. Róla tudjuk, hogy közvetlenül a tordai 1568-as vallás- és lelkiismereti szabadság törvényének a kihirdetése után, az egész vidéken üldözte az „*új vallás követőit.*” Ismerjük a fejedelemnek a Telegdihez írt szigorú parancsát, mellyel megtiltja az új

hit követőinek (lényegében az unitáriusoknak) az üldözését. Tellegdinek 400 lovas és 400 gyalogos katonája volt a várórségben; ha Csikra támadás történt volna a Homoród és a Nyíki vidéki unitáriusok részéről, ő biztos, hogy megakadályozta volna. A maga kezdeményezése szóba sem jöhet, hisz Endes szerint katonái nagy része Csíkból-Gyergyóból volt, ő maga pedig hithű katolikus.

4. Szíves figyelmüket kimerítve, még egy észrevétellel hadd toldjam meg az eddigieket, mely enyhén túlozva „*gyanúba keverheti*” János Zsigmondot. Az 1566. december 13-án kezdődött szebeni országgyűlés végzése szerint, a szászsebesi vár felépítésének a költségeihez a székelyeknek is arányszámuk szerint hozzá kellett járulniuk (kapuszám szerint 25 dénárral). A költségek felét a fejedelem állotta. Az adó begyűjtésével az országgyűlés a fogságból kikerült homoródszentpáli Kornis Mihályt bízta meg. Maros-Udvarhely és Csík-Gyergyó székeket személyesen falunként járta be. Ha figyelembe vesszük, hogy az első két szék közel 300 helységét az 1567. év telén kezdte meg összeírni, valamint a téli időjárást, a napok rövidségét, véleményem szerint Csíkba a búcsú ideje körül érhetett. Itt az összeírás szerint a sorrend a következő volt: Tapolca, Várdottfalva (a mai Csíksomlyó), Zsögöd Mártonfalvával, mely helységek ma mind Csíkszeredához tartoznak, beolvadtak.⁸ Az adóbegyűjtés minden ellenállás, zavargás nélkül ment végbe. Ez az egyetlen királyi parancsra kiszállt küldöttség járt ez időben Csíkban, mely egy pár katonából és írnokból állt. A később unitáriussá lett Kornis akkor valóban fejedelmi katonai kísérettel járt ezen a vidéken, de neki határozottan meg volt szabva a feladata: a 25 dénáros adó begyűjtése. Későbbi unitárius volta gyanúba keverhetné Kornist.

Összefoglalva a fentieket, a címben foglalt kérdésre a véleményem és a válaszom az, hogy a csíkiak és János Zsigmond közti lónyuggatói harcot egy történelmivé erőszakolt legendának tartom: meg nem tör-

⁷ Fodor Sándor: *Tíz üveg borvíz.* Tűnődés séta közben. Kriterion könyvkiadó, Bukarest. 1979, 114–115. lapokon latinból magyarra fordítva.

⁸ Csíkszereda várossá nyilvánításának 440. évét ünnepeltük ez év augusztus 8–9. napjain. Mivel Csík székeknek nem volt állandó központja, János Zsigmond úgy segített ezen, hogy Martonfalva, Zsögöd, Csíktapolca és Várdottfalva határainak találkozásánál egy „szék-központnak megfelelő helyet szakított ki.” Így alakult meg „*mesterségesen*” Csíkszereda, János Zsigmond pártolásával. A szék vitás kérdését megoldotta.

téntnek. Ebben a harcban egyik fél sem győzött, mert támadás sem a fejedelem, sem az unitáriusok részéről nem volt. Ha támadás nem volt, védelmi harc sem lehetett, csak a legendák világában.

Ezt az igazságot hallgatólagosan tudomásul veszi-forma, székelyesen, a katolikus egyház. A millicentenáriumra három keresztet szándékozott felállítani a Tolvajos tetőn. Az Udvarhely felé nézőre már ráírták az 1567-es évszámot, a csíksomlyói búcsú kezdetére és okára célozva. Tiltakozásomra 1442-es évszámot írtak helyette, mely ma is ott látható.

Szükség van a csíksomlyói búcsúra, mert a magyarság legnagyobb rendszeres demonstratív gyülekezése. Ha nem volna, ki kellene találni, mert felekezeti jellegén keveset változtatna, ám többet használna.

Végül megemlítem azt, hogy 1997-ben tiltakozást fogalmaztam meg egyházkörünk nevében a kolozsvári püspökségünkön keresztül a gyulafehérvári érsekség címére, melyben kértük, hogy vegyék figyelembe a történelmi tényeket, és többet ne hozzák kapcsolatba velünk unitáriusokkal és János Zsigmonddal a csíksomlyói búcsút. A válasz ez évben – 1998. június 3. – jött meg püspökségünkre a gyulafehérvári érsek, Főtisztelendő Jakubinyi György aláírásával, melyből idézve zárom előadásom: „Biztosítom Főtisztelendőségedet, hogy fogadalmi búcsúnkat – ahogy azt az ősök fogadták – nem használjuk fel felekezeti torzsalkodásra. Ami sérelem pedig emberi gyarlóságból felmerült, azért bocsánatot kérünk.”

(1998. október 25-én, a Dávid Ferenc Egyletben elhangzott előadás szövege.)

A homoródfürdői unitárius búcsú

1999. augusztus 14-én unitárius világtalálkozó volt a Székelyudvarhely melletti Szejkefürdőn, Orbán Balázs kapuinál. Ez a világtalálkozó a valamikori homoródfürdői, úgynevezett „unitárius búcsúnak” újraélesztett, kiszélesített, egyetemes unitárius világtalálkozónak a kezdetét ígéri. A helye, formája, megszervezése, lefolyása és jellege Orbán Balázs szellemében is másabb.

Jelen írásom célja az, hogy emlékezzünk a megszüntetett néhai homoródfürdői búcsúkra, hogy unitárius emlékeink közül ne kallódjon el.

Orbán Balázs katolikus mintára képzelte és írta meg ennek az emléket, melyet az irodalom és a hagyomány mindig unitárius búcsúnak nevezett.⁹ Nála ezt olvashatjuk: „Homoródfürdő három patak összefolyásánál fekszik, csaknem a Hargita alatt, a Székelyudvarhelyt Csíkszeredával összekötő 19. század elején készített országút mellett. A sok kereszt a katolikus vidéket jelzi. Ásványos és gyógyító forrásai a helységet átszelő Homoród bal partján vannak. A 18. század leglátogatottabb fürdője volt. A forrásokat régtől fogva csodatevő hatásúaknak gondolták. Lázár János nevű örmény 1765-ben gyógyulása emlékére Szent János tiszteletére építette a ma is álló kápolnát, hol népes katolikus búcsú is tartanak. Homoródfürdő legérdekesebb korszaka aug. 16-a. Ekkor tartatik itt a Zsengérc nevű nagyszerű unitárius búcsú. Ugyanis a homoródvidéki unitárius falukban az újsütetből vett úrvacsora után, áhítatos zsoldárokat zengve, falunként felsereglenek ide néhány napig. Esznek, isznak, vigadnak. Ilyenkor a csendes völgy megnépesül, a bércek kedélyesen visszhangozzák a mulatók örömjaját, főként estve, a felgyújtott nagy tüzek körül, csoportosult tömegek által élénkített völgyecskének varázsszerű kinézése van.”

A néprajzos irodalom Orbán Balázs tudósítására alapoz:

⁹ Orbán B., I., 71.